

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая. Общие положения: изд. 3-е, стереотип. Москва: «Статут», 2001. С. 710, 714.
2. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2004. С. 150.
3. Федорченко Н. В. Зобов'язання з надання послуг в цивільному праві України: теоретико-правові засади: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. С. 324.
4. Цивільне право України: підручник: у 2-х кн. [Дзера О. В. (кер. авт. кол.), Боброва Д. В., Довгерт А. С. та ін.]; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. [2-е вид., доп. і перероб.]. Київ: Юрінком Інтер, 2005. Кн. 1. С. 716.
5. Параскевова С. А. Понятие и социальная сущность гражданского правонарушения (теоретические проблемы): автореф. дис. ... док. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2007. С. 36.
6. Гражданское право. В 2-х т. Том 2, Полут. 1: учебник / под ред. Е. А. Суханова. Москва: БЕК, 2000. С. 176.
7. Гришко О. С. Порухення договірною зобов'язання: поняття, види, правові наслідки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2014. С. 40.
8. Ткачук А. Л. Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2002. С. 7.
9. Сулейменов М. К. Защита гражданских прав по законодательству Республики Казахстан. Юрист, 2004. № 6. URL: http://law.edu.ru/docdocument.asp?docID=1235340#_ftnref67 (дата звернення: 11.01.2017 р.).
10. Договори з виконання робіт в цивільному праві України: проблеми теорії і практики: монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015. С. 117–118.
11. Луць В. В. Сроки в гражданских правоотношениях. Правоведение. 1989. № 1. С. 38.
12. Ландкоф С. Н. Лекції з основ цивільного права. Київ, 1962. С. 102.
13. Свистун Л. Я. Договори перевезення вантажів автомобільним транспортом: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2005. С. 167.
14. Цивільне право України: підручник: у 2-х т. [Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.]; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Київ: Юрінком Інтер, 2007. Т. 2. С. 70.
15. Печений О. П. Прострочення виконання договірною зобов'язання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2002. С. 6.

Gryniak T. Concept and types of the violations of the obligations under the contract of carriage of goods by automobile transport

The article is devoted to the concept and types of violation of obligations under the contract of carriage of goods by automobile transport, focuses on the signs of the carrier contractual obligations, offered his concept. The most common types of violations of the contract of carriage of goods by automobile transport by the carrier are highlighted.

Keywords: the contract of carriage of goods by automobile transport, the violation, failure, improper execution, delay, civil liability.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ІПОТЕЧНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Дмитренко В. Ю.,

аспірант відділу приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті проаналізовано особливості виконання іпотечного зобов'язання. Визначено поняття «виконання іпотечного зобов'язання» як правовий інститут, як процес, як підстава припинення зобов'язання. Акцентовано увагу на окремих проблемах в аналізованій сфері, а також на напрямках подальших досліджень.

Ключові слова: іпотека, іпотечне правовідношення, іпотекодавець, іпотекодержатель, виконання іпотечного зобов'язання.

Нагальним питанням подальшого розвитку України як правової демократичної держави є ефективне функціонування механізму забезпечення виконання цивільних зобов'язань та окремих його елементів. Особливе місце у зазначеному механізмі належить видам забезпечення виконання зобов'язання, зокрема іпотеці.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про іпотеку» від 05.06.2003 р. № 898-IV (далі – Закон № 898-IV) іпотека є видом забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому Законом № 898-IV. Аналіз змісту цієї статті та Закону № 898-IV в цілому, а також іншого законодавства засвідчує, що іпотека є гнучким та, при цьому, вкрай надійним видом забезпечення виконання зобов'язання.

Чимало учених-цивілістів (О. А. Беляневич, Т. В. Боднар, М. К. Галантич, О. В. Дзера, О. В. Кохановська, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць, Р. А. Майданик, О. О. Отраднова, І. Й. Пучковська та інші) приділяли та приділяють значну увагу дослідженню теоретичних та практичних питань зобов'язального права, а також окремих аспектів інституту іпотеки. Праці цих та інших науковців з питань виконання договірних зобов'язань і в умовах сьогодення не втратили своєї актуальності та науково-практичної цінності.

Разом з цим на сьогодні у наукових дослідженнях учених-цивілістів практично поза межами їх пошуків залишається питання сутності та змісту іпотечного зобов'язання в цілому та особливостей виконання іпотечного зобов'язання зокрема. Важливість та актуальність цього питання також обумовлена тим, що на практиці часто виникають правові конфлікти і судові спори про характер виконання такого зобов'язання, його повноту, відповідність умовам договору. З метою уникнення подібних спорів доцільно визначити особливості виконання іпотечного зобов'язання, а тому дослідження цих та інших проблем виконання іпотечного зобов'язання є актуальним.

Метою наукової статті є визначення особливості виконання іпотечного зобов'язання шляхом аналізу цивільного законодавства України, а також з урахуванням правозастосовної практики акцентування уваги на окремих проблемах у цій сфері.

Виконання зобов'язання передбачає вчинення боржником або іншою особою на користь кредитора або третьої особи певної дії або утримання від дії, яка становить предмет виконання зобов'язання. Основні вимоги до виконання зобов'язання визначено нормами гл. 48–50 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Сутністю будь-якого зобов'язання є задоволення вимог кредиторів, тобто здійснення зобов'язаною особою (боржником) дій, що становлять зміст зобов'язання.

Разом з тим виконання іпотечного зобов'язання характеризується певними особливостями, на яких зупинимося детальніше.

Насамперед, маючи риси зобов'язально-правового характеру та підпорядковуючись загальним положенням про зобов'язання, встановленим роз. 1 кн. 5 «Загальні положення про зобов'язання» ЦК України, іпотечне праввідношення при цьому наділене також специфічними речово-правовими ознаками, що впливають із фактичного передання іпотекодержателю права на чужу річ – предмет іпотеки.

З іншого боку, будучи додатковим (акцесорним) зобов'язанням, іпотечне зобов'язання, на відміну від низки інших забезпечувальних зобов'язань, має доволі широкий зміст, наділяє сторони специфічними правами та обов'язками, що здійснюються протягом усього періоду дієвості іпотеки від її виникнення до припинення у встановленому порядку.

Іншою особливістю виконання іпотечного зобов'язання є та, що найчастіше іпотека виникає на підставі договору, а у випадках, коли підставами для її виникнення є норма закону чи рішення суду, загальним правовим режимом щодо таких видів іпотеки все одно виступає режим, визначений для договірної іпотеки.

Окрім того, специфіка виконання іпотечного зобов'язання різко виділяє іпотечне зобов'язання з-поміж усіх інших видів зобов'язань, оскільки таке виконання має дві яскраво виражені стадії:

- від моменту укладення іпотечного договору до моменту невиконання основного зобов'язання, забезпеченого іпотекою (якщо таке невиконання настане);
- від моменту невиконання основного зобов'язання до припинення іпотеки у встановленому порядку.

Наступна особливість виконання іпотечного зобов'язання зумовлена тим, що у законодавстві про іпотеку передбачено низку специфічних форм (способів) виконання іпотечного зобов'язання у частині задоволення вимог іпотекодержателя (кредитора за основним зобов'язанням), що є самостійними та, часто-густо, незалежними один відносно одного.

І, насамкінець, особливості примусового стягнення на предмет іпотеки, а також деякі інші властивості, що впливають з правової природи іпотеки, створюють неоднозначну проблематику у частині межі між належним виконанням, неналежним виконанням та невиконанням іпотечного зобов'язання.

Вказані, а також деякі інші специфічні риси виконання іпотечного зобов'язання вимагають від правової науки розробки цілісної та послідовної конструкції, котра б, не вилучаючи іпотечне зобов'язання із загального масиву цивільно-правових зобов'язань, вказала на чітке місце іпотечного зобов'язання у системі зобов'язального права. Як вказує Т. В. Боднар, виконання забезпечувальних зобов'язань, які

впливають із застави, закладу та іпотеки, настільки відрізняються від виконання інших забезпечувальних зобов'язань, що його особливості можуть і мають стати предметом окремого дослідження [1, с. 240].

Розглянемо сутність виконання іпотечного зобов'язання із застосуванням наукового методу дедукції, переходу від дослідження загального до дослідження конкретного, тобто через призму загальних положень про зобов'язання, встановлених цивільним законодавством, а також досліджень цивілістів у вказаній сфері.

Аналіз відповідної наукової літератури засвідчує, що вченими виконання зобов'язання розглядається у трьох аспектах: як правовий інститут; як процес; як підстава припинення зобов'язання [1, с. 18].

Розвиваючи зазначену тезу у застосуванні до іпотечного зобов'язання, вважаємо за доцільне сформулювати такі підходи до поняття «виконання іпотечного зобов'язання».

По-перше, виконання іпотечного зобов'язання як правовий інститут є сукупністю норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у зв'язку з виконанням іпотечного зобов'язання.

Виконання іпотечного зобов'язання як складова частина інституту іпотеки охоплюється як загальним, так і спеціальним регулюванням [2, с. 24].

Оскільки норми, що регулюють виконання іпотечного зобов'язання, є складовою частиною цивільного законодавства і, зокрема, зобов'язального права, то цілком логічним є висновок В. В. Луця про те, що на виконання зобов'язань поширюються загальні засади цивільного законодавства, визначені у ст. 3 ЦК України [3, с. 99], а також норми роз. 1 кн. 5 ЦК України.

Спеціальні норми містяться у параг. 6 гл. 49 ЦК України, Законі № 898-IV та в низці інших спеціальних нормативно-правових актів (зокрема, в Законі України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» від 19.06.2003 р. № 979-IV тощо), завдяки яким цей інститут набуває своєї правової специфіки.

По-друге, ґрунтуючи свою позицію на підходах, які демонструють О. А. Беляневич, Т. О. Боднар, С. Я. Вавженчук, слід визнати, що виконання зобов'язання відображає динамічний стан правовідношення, процес реалізації (виконання) прав та обов'язків сторін у зобов'язанні, який може бути описаний через фактичні дії боржника з виконання та дії кредитора з прийняття виконання [1, с. 5; 4, с. 37; 5, с. 50]. Отже, виконання іпотечного зобов'язання як процес – це динамічний стан іпотечного зобов'язання, завдяки якому здійснюються права та обов'язки сторін зобов'язання. Сутність такого процесу прямо впливає зі змісту іпотечного зобов'язання, тобто з обсягу взаємних цивільних прав та обов'язків іпотекодавця та іпотекодержателя. При цьому, зважаючи на односторонній характер іпотечного зобов'язання, активним учасником процесу його виконання переважно виступає іпотекодавець.

Варто зауважити (і про це ми вказували вище), що іпотека є специфічним видом забезпечення виконання зобов'язання. Це, зокрема, виявляється у тому, що іпотекодавець набуває цивільних обов'язків з моменту укладення іпотечного договору. При цьому належне виконання цих обов'язків, у першу чергу, надання предмета іпотеки та державна реєстрація іпотеки, виступає підставою для виникнення іпотеки. Зазначене питання з урахуванням правозастосовної практики, на нашу думку, видається проблемним і потребує подальшого дослідження у контексті співвідношення моменту виникнення іпотечного зобов'язання та моменту виникнення іпотеки.

Окрім того, радикальним чином на динаміку виконання іпотечного зобов'язання впливає факт невиконання основного зобов'язання боржником, оскільки саме цей факт виступає підставою для виникнення права іпотекодержателя на задоволення його вимог, а значить – й кореспондуючого обов'язку іпотекодавця. Саме ці особливості перебігу виконання іпотечного зобов'язання обґрунтовують виокремлення нами у цій статті двох основних стадій виконання іпотечного зобов'язання.

По-третє, специфічного змісту поняття «виконання іпотечного зобов'язання» набуває і при розгляді його у якості підстави для припинення іпотечного зобов'язання, оскільки згідно з ч. 1 ст. 599 ЦК України зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином.

Така специфіка цілком і повністю впливає з особливих, визначених законодавством, підстав для припинення іпотеки, що часто-густо не лише збігаються у часі з припиненням іпотечного зобов'язання, а й визначають правову форму виконання іпотечного зобов'язання. Стаття 17 Закону № 898-IV у цьому контексті встановлює такі форми припинення іпотечного зобов'язання виконанням:

- припинення основного зобов'язання або закінчення строку дії іпотечного договору;
- реалізація предмета іпотеки відповідно до Закону № 898-IV;
- набуття іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки.

Кожна з цих форм є вкрай специфічною. Зокрема, перша з них свідчить про належне виконання іпотечного зобов'язання у так званій пасивний спосіб, тобто залежить лише від вчинення ним певних дій у межах іншого правовідношення (основного).

Друга форма має низку підвидів, у тому числі позасудове врегулювання (у межах договору про задоволення вимог іпотекодержателя чи відповідного застереження в іпотечному договорі) та реалізацію предмета іпотеки за рішенням суду.

Специфікою першого з підвидів є та, що він здійснюється фактично у формі зобов'язального правовідношення, що є додатковим до іпотечного правовідношення чи направлене на суттєву видозміну іпотечного правовідношення у частині його виконання. Другий же підвид у силу свого примусового

характеру вимагає правової оцінки на предмет можливості його віднесення до належного виконання іпотечного зобов'язання, а, отже, потребує подальшого дослідження.

Викладене вище дає можливість зробити такі висновки.

Для іпотечного правовідношення характерними є специфічні речово-правові ознаки, що впливають із фактичного передання іпотекодержателю права на чужу річ – на предмет іпотеки.

Іпотечне зобов'язання є додатковим (акцесорним) зобов'язанням і, на відміну від низки інших забезпечувальних зобов'язань, наділяє сторони специфічними правами та обов'язками, що здійснюються протягом усього періоду дійсності іпотеки (від її виникнення до припинення у встановленому порядку).

Зазвичай іпотека виникає на підставі договору, а у окремих випадках – на підставі норми закону чи рішення суду, однак загальним правовим режимом щодо таких видів іпотеки все одно виступає режим, визначений для договірної іпотеки.

Стадіями виконання іпотечного зобов'язання є такі: перша – від моменту укладення іпотечного договору до моменту невиконання основного зобов'язання, забезпеченого іпотекою (якщо таке невиконання настане); друга – від моменту невиконання основного зобов'язання до припинення іпотеки у встановленому порядку.

У законодавстві про іпотеку передбачено низку специфічних форм (способів) виконання іпотечного зобов'язання у частині задоволення вимог іпотекодержателя (кредитора за основним зобов'язанням), що є самостійними та, часто-густо, незалежними один відносно одного.

Виконання іпотечного зобов'язання варто розглядати у трьох аспектах: як правовий інститут – сукупність норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у зв'язку з виконанням іпотечного зобов'язання; як процес – динамічний стан іпотечного зобов'язання, завдяки якому здійснюються права та обов'язки сторін зобов'язання; як підставу для припинення іпотечного зобов'язання.

Специфіка виконання іпотечного зобов'язання цілком і повністю впливає з особливих, визначених законодавством, підстав для припинення іпотеки, що часто не лише збігаються у часі з припиненням іпотечного зобов'язання, а й визначають правову форму його виконання.

Напрямами подальших досліджень з урахуванням правозастосовної практики можуть стати такі питання: співвідношення належного виконання іпотечного зобов'язання, неналежного виконання та невиконання іпотечного зобов'язання; співвідношення моменту виникнення іпотечного зобов'язання та моменту виникнення іпотеки; позасудове врегулювання; реалізація предмета іпотеки за рішенням суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
2. Рашківська В. Деякі аспекти правового механізму звернення стягнення на заставлене нерухоме майно // Віче, 2013. № 16. С. 24–27.
3. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності: навч. посіб. [2-е вид., перероб. і допов.]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 576 с.
4. Беляневич О. А. Деякі питання припинення поруки та іпотеки // Вісник Верховного Суду України, 2015. № 6. С. 36–42.
5. Вавженчук С. Я. Базові засади виконання договірних зобов'язань // Юридична Україна, 2011. № 6 (102). С. 50–53.

Dmitrenko V. Specifics of the execution of the mortgage obligations

The article analyzes specifics of mortgage obligations. It defines the concept of «the execution of the mortgage» as a legal institution, as a process, as grounds for termination of the obligations. The attention is focused on individual issues of analyzed sphere, and defines directions for further research.

Keywords: mortgage, mortgage legal relationship, mortgagor, mortgagee, fulfillment of mortgage obligation.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИГОДОНАБУВАЧА ЗА ДОГОВОРОМ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Міловська Н. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті проаналізовано особливості правового статусу вигодонабувача як одного із учасників договору страхування цивільної відповідальності. Обґрунтовано, що вигодонабувача можна кваліфікувати